

Historisk Museum, Universitetet i Bergen
og
Universitetets Oldsaksamling, Oslo.

Arkeologiske undersøkelser 1966
ved

Aurlandsvassdragene
Aurland pgd., Sogn og Fjordane og Hol pgd., Buskerud.

Utført av
De arkeologiske museers registreringstjeneste.

Innberetning om arkeologisk registrering i Aurlandsvassdraget, Hol pgd.,
Buskerud og Aurland pgd., Sogn og Fjordane sommeren 1966

av

Knut Rognes.

Registreringene omfattet følgende vann (vannstandshevning i parentes);
Viddalsvatn (+67), Liverdalsvatn (+66), Fretheims-dalsvatn (+65,5), Store
Kreklevatn (+7,5), Omnsvatn (+9), Vestredalstjernene (+15), Veslebotnvatn
(+14,5), Øyestølsvatn (+10,5), Kongshellervatn (+13), Nyhellervatn (+13),
Langavatn-Katla (+1) og Storavatn-Katla (+6). Dessuten ble den oppstukne
veitraseen mellom Geiteryggen Th og Sveingardsbotn gått over i detalj.

Viddalsvatn (+67)

Fra Seltuft, 8 km øst for Myrdal st. går en markert dal i NNØ-lig retning mot
Vassbygdvannet i Aurland. Den går parallelt med Flåmsdalen og ca. 1 mil øst for
denne. Høyden over havet er stort sett 8-900 m, med høyeste punkt 930 m.o.h. et
par km nord for Seltuft. I dalen ligger tre vann på rad, fra syd til nord er
rekkefølgen Fretheimdalsvatn, Liverdalsvatn og Viddalsvatn. Alle vannene har
utløp mot nord. Nord for Viddalsvatn heter dalen Låvidalen. Låvidalen faller
jevnt og rolig mot NØ 2-3 km, for så å bli meget bratt nær Vassbygdvatnet. Elva
går i strie stryk og høye fossefall og løper ut i Vassbygdvatnets østlige del.
Viddalsvatn er 1,8 km langt med hovedretning NNØ-SSV. Bredden går opp i 400 m
ca. 3/4 km syd for utløpet. Mot syd smalner vannet av til ca. 30 ms bredde for
så å vide seg ut igjen lengst i syd hvor det mottar den korte elvestubben fra
Liverdalsvatn. Midt i vannet ligger et par holmer. Vannet ligger 863,5 m.o.h og
den planlagte vannstandshevning er på 67,5 m. På østsiden av utløpet ligger
Viddalen, en støl bestående av

en klynge mursel i nokså ulik forfatning, de fleste sterkt forfalne. Selene tilhører bønder i Aurland som har stølet der like til det siste. Det går sti opp gjennom Låvidalen til Viddalen. Det går også sti på begge sider av Viddalsvatn. Dalsidene stiger meget bratt opp fra strendene. De omgivende fjell går opp i mellom 14-1500 m.o.h. Strandflater forekommer mest i nordenden av vannet og videre ca. 1 km mot nord på begge sider av elva. Flatene er overalt myrete og fuktige. Nær Liverdalsvatn flater lendet seg også noe ut. I sydøst er stien lagt et stykke oppe i fjellsiden for å lede en forbi ufremkommelige stup nede ved vannet. Sydøststranda domineres ellers av digre fyllittblokker som tydelig en gang har falt ut av fjellsiden høyt oppe. I sydvest var det et langt arr etter et helt ferskt jordras som strakte seg helt ned til vannet. Vegetasjonen er frodig. På vestsiden av vannet går bjørkeskogen høyt til fjells i nord, lenger syd på denne siden er det for bratt. I nordøst er det mest lyng og vier, men i sydøst har en på fyllittgrunnen en artrik flora. Bjørk forekommer ikke på østsiden. Vannet inneholder etter sigende mye småfallen ørret. Det ble funnet 1 udatert boplass og 2 tufter.

Udatert boplass.

Beliggenhet ved vannets østside, 220 m S for sydspissen av den lengste holmen i Viddalsvatn, 30 m inn fra vannet og et par meter over vannet. Nord for boplassen var det en stor ca. 100 m lang (N-S) og 60 m bred myrete flate. Boplassen lå på nordsiden av to svære fyllittblokker som lutet mot hverandre og dannet et rom. I selve rommet besto gulvet for det meste av svære stein og det ble ikke funnet noe. Foran åpningen mot N, på en 4 x 2 m stor flate innrammet av stein som såvidt stakk opp av bakken, ble det funnet kull og brent never i prøvestikk. Vestligst på sletten lå en firkant med stein - indre mål 1 x 1 m - inntil den vestligste av de to store blokkene. Inni den ble det også funnet kull i prøvestikk. Lagfølgen i prøvesticket foran åpningen var 4 cm mose og torv, 9 cm sandholdig leirjord, 0,5 cm kull, videre nedover sandholdig leirjord og forvitret fyllitt. Stedet lå

relativt tørt og godt i ly for sønnavær. Ingen funn.

Tufter.

Tuft I Viddalen ligger 5 m SØ for det sørvestligste selet (uten tak) på stølen. Tre vegger ligger inngravet i bakken og åpningen vender mot N på den fjerde siden. Tufta er rektangulær og overgrodd av gressvollen rundt stølshusene. Indre mål: 4 x 3 m NS x ØV). Bare et par veggstein kunne sees. Bunnen av tufta var fylt med stein. Prøvestikk ga never og råtne pinner. Ingen funn. Syd for tufta stiger lendet litt mot en Ø-V-gående ås-rygg, så den ligger i ly for sønnavær som hele stølen ellers.

Tuft II Viddalen ligger 7 m Ø for det nest nordligste selet på stølen. Tufta er meget nedgrodd og kan bare sees som en inngraving og forsenkning i bakken øst for det nevnte selet. Indre mål er 3,5 x 3,5 m. Tufta har rektangulær form og åpning mot N. Veggene er overgrodde og utflytende. Prøvestikk nær inngangen ga: 6 cm torv, 15 cm mørk sandholdig jord, 1/2 cm lag med neverflak (ikke brent), 1 cm kull, brun fin aur. I torv- og jordlaget ble funnet fragmenter av jern, ellers ingen funn.

Liverdalsvatn (+66)

Terrengbeskrivelse.

Vannet er 1,5 km langt med hovedretning NNØ-SSV. Største bredde er ca. 200 m.

Høyden over havet er 864,5 m og vannhevingen beløper seg til + 66 m.

Det er åpnere ved Liverdalsvatn enn ved Viddalsvatn. Fjellssidene er riktignok vel så bratte, men særlig på østsiden er de trykket litt vekk fra vannet slik at en får store flate strandområder. De er fuktige og myrete for det meste.

Strandlinjen er nokså jevn, men i nordøst stikker en bred lav odde ut fra østsiden og snører av et lite basseng helt i nord. Fra dette basseng går så en kort elvestubb til Viddalsvatn. Nordøst for Liverdalsvatn finnes en rekke digre fyllittblokker av samme type som ved Viddalsvatn. Vestsiden er bratt, uregelmessig og kupert, med få flatere partier. Liverdalsvatnet forbindes i syd, via et

18-20 m bredt sund med Fretheimdalsvatn. Disse vannene har samme høyde over havet. Ca 300 m nord for sundet ligger det på hver side av vannet et stølsområde, Otnesdalen i vest og Liverdalen i øst. Begge ligger på 200 m lange og 50-100 m brede gressbevokste flater ved vannet. Syd for disse stølsområdene går så fjellssidene bratt ned til vannet igjen. Både på øst- og vestsiden av Liverdalsvatn går det sti og det er bro over elvestubben mellom Liverdalsvatn og Viddalsvatn. Det er frodig her som ved Viddalsvatn, men bjørkeskogen mangler helt. Fig. 1.

Det ble ved Liverdalsvatn funnet 2 kullførende områder, 6 tufter, 1 heller og et par steinringer av gåtefull opprinnelse, alt i forbindelse med de to stølsområdene.

Otnesdalen er et nedlagt stølsområde på vestsiden av vannet og består av en rekke mer eller mindre godt bevarte mursel, de fleste på to rom. Hos de fleste er taket bevart og det er tekket med steinheller. Selene ligger på en ca. 200 m lang og 100 m bred, tørr gresslette som stiger en god del mot syd, men er jevn og flat ved de nordligste selene. De 5 nordligste selene ligger på rad 15 m fra stranden, alle med dør ut mot vannet, altså mot øst. Et par meter foran dørene går det en bratt bakke ned noen meter. Ved vannet flater terrenget seg ut igjen, men det er fuktig. Her ved vannkanten nedenfor hvert sel, ble det ved prøvestikk funnet kull og mer eller mindre brente kvister, et sted ned til ca. 0,5 ms dyp. Åpenbart har aske og liknende blitt kastet her. Lenger syd ligger fire sel trukket mer inn fra vannet og litt oppe i skrånende lende. Fig. 2. Kullførende område, Otnesdalen ble funnet 4 m vest for det fjerde selet regnet fra det nordligste. Stedet var grønn fin setervoll 5 m over vannet og 40 m inn fra vannet. Utstrekningen var ca. 4 x 4 m og ble fastslått ved hyppige prøvestikk. Lagfølgen var: 5 cm torv, 9 cm mørk fet jord iblandet kull i ganske store mengder, 6 cm grå leire med litt kull, rød aur. Ingen funn.

Tuft I. Otnesdalen ligger rett syd for det 5. selet telt fra det nordligste. Den har kvadratisk form, veggene går i retning N-S og Ø-V og er 2 m lange. Tufta er gravet inn i bakken. Bare en del av veggfundamentene er bevart, særlig ut mot vannet. Her er veggen ca. 1 m bred. De andre veggene går i ett med bakken

omkring. Inni ble funnet gamle ovnsplater.

Tuft II, Otnesdalen ligger 10 m SØ for det sørøstligste selet på Otnesdalen, 10 m over vannet og ca. 30 m fra. Tufta er sterkt innrast og har åpning mot Ø. Den er gravet inn i et bakkehell. Innvendige mål: 1,5 m (N-S), 9 x 2,0 m (Ø-V). Vegghøyden er størst mot vest, der den er 1,2 m, mot øst er veggen 0,2 m høy. Prøvestikk i tufta ga kull.

Heller, Otnesdalen ligger ca. 50 m vest for det nest nordligste selet på stølen og ved foten av den bratte dalsiden i vest. I et røyset område ligger her en stor blokk som med sine utoverhengende sider gir rom til 3 små hellere: nr. 1 mot NØ, nr. 2 mot N og nr. 3 mot V. Nr. 1 har 2 x 1 ms grunnflate med lengderetning NV-SØ, en tydelig rad med stein markerer grensen for hellergulvet. Nr. 2 har 2 x 2 ms gulvflate med en 0,5 m høy mur både mot øst og nord. Mot vest er veggen 1,7 m høy og består av en stor blokk hvorpå det er bygget en pen mur av mindre stein. Nr. 3 har en gulvflate på 2 x 1 m med lengderetning N-S. Gulvet i denne ligger 1 m over gulvet i de andre. Mot nr. 2 er den skilt ved ovennevnte mur og gulvet er delvis steinlagt. Alle hellerne ligger godt i ly for sønnavær og gulvene var dekket av et lag med saumøkk. Ingen funn.

Liverdalen er et stølsområde på østsiden av vannet. Det består av fem velbevarte mursel med dør mot vannet og 2 trehus av ny dato. Alle ligger på en uregelmessig flate ved vannet. En bekk renner ut syd for selene. Syd for bekken ligger en ca. 100 m lang og 20 m bred terrasse 3 m over vannet. Øst for sletten stiger lendet meget bratt tilværs og det er tallrike klipper og småstup. Det er flere steder laget steingjerder for å hindre adkomst til farlige steder. Terrassen er flat og her og der er stein ryddet i hauger. Muligens har en slått gress her.

Kullførende område. Liverdalen ligger på en tørr slette 40 m fra vannet, 5 m syd for det nest-østligste hus på området og 5 m NØ for bekken. 5 m mot vest ligger to store mursel.

Lokaliteten ligger ca. 3 m over vannet. Utstrekningen var 9 x 5 m og ble fastslått ved tallrike prøvestikk. Kullet lå dypt. Lagfølgen i et sentralt 0,5 x 0,5 ms prøvestikk var:

10 cm torv, 12 cm brun jord med litt kull, 12 cm grå feit jord med kull, rød aur. Ingen funn.

Tuft I, Liverdalen ligger mellom foregående lokalitet og bekken.

Den er meget innrast og de ytre mål er 2,6 (N-S) x 2,6 (Ø-V) m. De lave veggene besto av flate fyllittblokker, og de indre av tufta var fylt med liknende stein. Det var umulig å ta prøvestikk p.g.a. all steinen.

Tuft II, Liverdalen ligger 50 m S for bekken på den ovennevnte terrassen og like ved en sti 20 m inn fra vannet. Tufta er firkantet med ytre mål 1,5 x 1,5 m, veggtykkelse 0,3 m og vegghøyde 25 cm. Veggene er løst lagt opp av små stein. Inni lå en kaffekjel. Inngang trolig mot øst. Prøvestikk negativt. I denne forbindelse kan et par eiendommelige steinringer nevnes, en ligger 20 m NØ for tuft II, Liverdalen. Den er gravet litt inn i bakkehellet like øst for terrassen. Ringen er 0,6 m i diameter og veggene som består av stein i flere lag, er 30 cm høye. Fritt på sletten 30 m N for tuft II, Liverdalen ligger et par liknende ringer, en av dem er fylt igjen med stein.

Tuft III, Liverdalen ligger 20 m Ø for det nordligste huset (trebygning) på stølsområdet og ca. 5 m over vannet. Den er overgrodd av gressbakke og bare enkelte steder kan muren skimtes. Tufta er videre gravet inn i bakken og har åpning ut mot vannet i vest. Fra bunnen av tufta og opp til nivå med bakken omkring er det ca. 1 m. Indre mål er 5,0 x 2,5 m med lengste akse Ø-V. Veggtykkelse er umulig å angi. I et prøvestikk fant en never 10 cm under overflaten. Rett under neveren kom en ned på en stor helle. I et annet prøvestikk kom en også ned på en stor helle ca. 10 cm under overflaten. Sannsynligvis representerer hellene tuftas nedraste tak. Murselene ellers på stølen har tak av steinheller med torv oppå. Prøvestikkene var ellers negative.

Tuft IV, Liverdalen ligger 10 m NØ for det østligste murselet på stølen. Den ligger i et lite søkk med åpning mot vest. Sydturen er godt bevart, 1 m høy og er gravet inn i bakken. Østveggen er også regelmessig og er ca. 0,7 m høy. N-veggen er mer eller mindre nedrast og 0,3 m høy. Vestveggen med åpningen er ufullstendig. Indre mål var 1,4 (N-S) x 2,4 (Ø-V) m. Gulvet var dekket av runde stein. Prøvestikk negative.

Fretheimdalsvatn (+65,5)Terrengbeskrivelse:

Fretheimdalsvatn er 3 km langt, ca. 500 m bredt og har hovedretning NNØ-SSV. Høyden over havet er 864,5 m. Dalsidene er stupbratte og går 6-800 m tilværs på begge sider. Det er helt ufremkommelig langs stredene. Helt i syd er det en flat, men myrete slette nede ved vannet, men derfra stiger lendet bratt opp også mot syd. Vannet egner seg ikke for noen form for bosetning.

Store Kreklevatn (+7,5).Terrengbeskrivelse:

Store Kreklevatn ligger ca. 4 km øst for Fretheimdalsvatn og 1469 m.o.h. Vannet er 2 km langt, fra 400 til 700 m bredt og har hovedretning NNV-SSØ. Det er nærmest rektangulært av form og fra stranda i nord stikker en 250 m lang og 100-150 m bred odde ut i vannet slik at en får en vik i NØ og en smalere i NV. Omtrent midt på vannets vestsida finnes en liten bukt mot syd. Ellers er stredene jevne og regelmessige. Mot nord stiger terrenget mot Knutseggi - et platå ca. 1600 m.o.h. -, mot syd hever lendet seg nokså bratt mot Storskavlen - en bre med høyeste punkt 1729 m.o.h. I vest går terrenget opp i 1615 m, men ved NV-vika er det en ganske lav rygg som såvidt hindrer at vannet har utløp mot vest ned til Liverdalsvatn. Mot øst og nordøst er det ganske flatt og småkupert lende med en 7-8 småvann - Kreklevotni. Store Kreklevatns utløp ligger på østsida av vannet, 1,3 km fra vannets nordende. Bekken renner mot NØ og ender tilslutt i den dype og trange Stonndalen. Vannet ble besøkt 7. juli og isen var da enda ikke gått. Sneen lå i store mengder så og si rundt hele vannet, unntatt i nordenden der stredene for øvrig var meget steinete og urete. Det dreiet seg om til dels grov blokkmark som også karakteriserer viddene omkring vannet. Flatere steder fantes, men var da av flyttjord eller "rutemark". Fig. 3. Det ble ikke funnet noe av arkeologisk interesse. Sannsynligvis ligger vannet for høyt.

Omnsvatn (+9)Terrengbeskrivelse.

Omnsvatn ligger ca. 5 km SØ for Geiteryggen Th og 1318 m.o.h. Det ligger i et markert NØ-SV-gående dalføre som strekker seg mellom Geiteryggen og Hallingskeid. I syd stiger lendet bratt mot St.Paal (1697 m.o.h.) og Omnsbreen i Hallingskarvets vestre ende, i nord og nordvest stiger terrenget bratt mot Vargebreen (1765 m.o.h). Vannet har i øst hovedretning NØ-SV, i vest hovedretning ØNØ-VSV. Vannet er 2 km langt og 400 m bredt. Utløpet er NØ. Omnsvatn er det øverste vannet i hovedvassdraget.

Strendene er jevne men for det meste bratte og steinete, sydsiden er meget bratt. Fjellgrunnen er råttent fyllitt. Nordsiden er bratt men frodig med mange plantearter. Bare helt i vest og nær utløpet i NØ er det flatere partier. I vest er flaten et svært deltaområde, for det meste vegetasjonsfritt, gruset og vått. I NØ er flatene mer omfattende, tørrere og ligger ofte anordnet i terrasser. Jordsmonnet er overalt skrint og få cm under vegetasjonsdekket kommer en ned på steril grus. Det ble tatt tallrike prøvestikk, men uten resultat.

Langavatn, Katla (+1)

Langavatn ligger 1339 m.o.h., 3,5 km vest for Stodmerrdalen og i et trangt søkk mellom Høganos (1661 m.o.h.) i nord og Dyranosi (1693 m.o.h.) i syd. Dalsøkket går i retning VNV-ØSØ. Vannet er ca. 1 km langt, 200 m bredt på det bredeste og har hovedretning i dalførets retning. Strandlinjen er uregelmessig med flere små viker. Strandflatene er våte og myrlendte, her og der går svaberg bratt ned i vannet. I øst er strendene mer steinet. Vannet ligger øverst i Katlavassdraget og har utløp mot NV. Et kaldt vinddrag trekker gjennom dalen. Prøvestikk negative.

Storavatn, Katla (+6)Terrengbeskrivelse:

Storavatn ligger 1334 m.o.h. og har tilløp fra Langavatn i SØ.

Det er ca. 1 km langt, 500 m bredt på det bredeste og av uregelmessig form. Lengderetningen er NV-SØ. Utløpet er i NV. Strendene er uregelmessige og til dels ufremkommelige grunnet steile klipper og grov røysmark særlig langs sydbredden. Et par odder av svaberg stikker ut i vannet i NV-delen. N- og NV-strendene er nokså bratte, men meget frodige og fuktige. Vannet gir et ødselig inntrykk inneklemt mellom høye forrevne fjell og uten strandflater egnet for bosetning.

Lenger nordvest i dalføret ligger Håberghølen - et gammelt nedlagt stølsområde - med et par forfalne mursel på en skrånende frodig stervoll 1348 m.o.h. Det er frodig i dette området og ganske åpent. Katlavassdraget fortsetter i Katlavatn (1317 m.o.h.) som etter å motta tilsig fra Øykjabakkvatn (1335 m.o.h.) sender elven Katla nedover gjennom Kringledalen. Katla renner ut i Aurlandselvi like vest for Nesbøvatn.

Kongshellervatn (+13)

Terrengbeskrivelse: Kongshellervatn ligger 1425 m.o.h., ca. 6 km øst for Steinbergerdalen Th i Stodmerrdalen. Vannet er ialt 2,5 km langt med hovedretning Ø-V. Det er ved et ca. 250 m bredt sund delt i to avdelinger. Fig. 4.

Vestre del har tilløp fra et par smeltevannsbekker fra vest, er ca. 900 m i N-S-lig retning og 500 m i Ø-V-lig retning. Hoved-delen-østre del - av vannet er tilnærmet rektangulært av form, ca. 2 km langt Ø-V og 700 m bredt. Denne del mottar hovedtilløpene i SØ fra Langavatn (ikke Katla) og i Ø fra Vollavatn. Kongshellereelva løper mot NNV og starter i nordenden av Kongshellervatnets vestre del. Den ender etter 1,5 km i Nyhellervatn (se nedenfor). Landskapet rundt Kongshellervatn er åpent, forblåst, øde og goldt. Det var mye sne i fjellene omkring og her og der ned til vannet. Nord- og sydsiden er ganske bratte. I nord hever lendet seg mot Vampen (1531 m.o.h.), i syd mot den markerte Kongshellernuten (1597 m.o.h.), Mot vest stiger lendet slakt og jevnt, i øst er det relativt flatt. Herfra går tre brede dalsøkk: 1) til Øljavatn i NØ, 2) til Vollavatn i Ø og 3) til Langavatn i SØ. Strandlinjen er buktet og ujevn med små grunne vikar. Strendene er så og si overalt dannet av grovsteinet ur

som flere steder gjør det vanskelig å ta seg frem. Ved utløpet av Kongshellerelva på østsiden av elveosen, var det en N-S-gående terrasse med gressvegetasjon og jorddekke. I NØ var det store områder med frostsprengt "rutemark". Oddene som stikker ut fra N- og S-siden og deler vannet i to avdelinger, er flate og består av svaberg og grov ur. Vannet ligger værhardt og åpent. Turiststien mellom Iungsdalen og Steinbergdalen TH passerer langs sydsiden av Kongshellervann. Det ble gjort funn av arkeologisk interesse i tilknytning til utløpsosen i NV og i tilknytning til innfallsosen for elva fra Vollavatn i Ø.

Utløpet av Kongshellerelvi.

Udatert boplass. Kongshellerelvi ligger 20 m Ø for utløpsosen og 8 m over vannet på en N-S-gående grusterrasse som er 10 meter bred og dekket av gress og nokså tynt jordlag. Her og der stikker stein opp. Kull ble funnet ved prøvestikk og lokalisert til et område med utstrekning 1,5 x 1,5 m. Lagfølgen i prøvestikkene var: 4 cm torv, 2 cm mørk jord med kull, deretter fulgte sand og stein nedover. Kull ble funnet spredt ned til 10 cm under overflaten. Ellers ingen funn.

Dyregraver. Kongshellerelvi.

Fra 75 - 100 m sydover fra utløpsosen og på østsiden av den bukta hvorfra Kongshellerelvi har sitt utløp ligger 4 dyregraver langs vannet. Alle ligger på en terrasse 3-4 m over vannet. To er meget fine med mål 2 x 1 m og ca. 2 m dype. De to andre er sterkt gjenrast. Gravene ligger fra 7-8 til 20 m fra vannet. Like øst for gravene stiger terrenget bratt opp mot en kulle. Alle gravene har lengderetning parallelt med strandlinjen. Like syd for den sydligste graven avsluttes terrassen av en bratt, Ø-V-gående rygg som går fra kollen og helt til vannet. Tre av gravene ligger like nord for denne ryggen. Fig. 5.

Innfallsosen helt i øst. Dyregraver.

Helt øst i Kongshellervatn like syd for innfallsosen for elva fra Vollavatn ble det funnet tre dyregraver, hvorav to meget godt bevart, 2 x 1 m og 2 m dype. De var bygget av grove, runde stein.

De ligger alle ca. 5 m over vannet nedenfor en lav kolle med flere digre flyttblokker på. Gravene lå spredt over et ganske stort område. Området er røyset og naken blokkmark.

Nr. 1 ligger 100 m SV for innfallsosen og 5 m fra vannet i en trang passasje mellom vannet og grovsteinet ur. Lengderetning NØ-SV. Tre steingjerder gikk ut fra hjørnene, et ned til vannet og to opp til uren.

Nr. 2 ligger 40 m S for innfallsosen og var meget gjenrast. Lengderetning N-S. Fra det vestligste hjørnet gikk et vel 100 m langt gjerde bort til grav nr. 1.

Nr. 3 ligger 150 m SV for osen og 50 m inn fra vannet. Vel bevart. Lengderetning ØNØ-VSV. Fra denne graven gikk det to tydelige gjerder fra hjørnene ned til vannet - hvert ca. 50 m langt - i retning hhv mot NNØ og VNV. Dessuten gikk det ut fra de andre hjørnene to kortere steingjerder opp mot hammeren. Alle de funne steingjerder henger muligens sammen ved kollen men er stedvis vanskelig å følge. Alle gravene lå på små forhøyninger og etter lavdekket å dømme ser det ut til at snøen ligger lenge mellom gjerdene, men at selve gravene og gjerdene tidlig blottlegges om våren.

Under Kongshellernuten ligger en stor heller, Kongshelleren, som var mye brukt av jegere fra Hol. Det samme gjelder Øljuhelleren ved Øljuvatn. (se Reinton: Folk og fortid i Hol, Bind I, s.88-90).

Nyhellervatn (+13)

Terrengbeskrivelse.

Nyhellervatn ligger 1364 m.o.h. i en dalsenkning 2 km NV for Kongshellervatn. Vannet er 1,8 km langt med hovedretning NV-SØ. Største bredde er 800 m nokså langt mot SØ. Mot NV smalner det jevnt av til utløpet helt i NV. Utløpselva renner ut i Saua-vaddalen. Her kalles den Grønå. Den kaster seg ut i Aurlandselvi noen km Ø for Østerbø. Nyhellervatn mottar to store tilløp: I syd kommer Kongshellerelvi fra Kongshellervatn, i Ø Øljao fra Øljavatn. I vannets østre del ligger en liten holme. Også ved Nyhellervatn er det øde og goldt, men vannet ligger lunere til enn Kongshellervatn. Langs hele vestsiden er det tallrike bukter og morenerygger, men ryggene er dekket av et uhyre skrint jordsmonn. Langs nordsiden er det store grusflater og partier med svaberg, men de er nakne og våte. Strekingen mellom Øljao og Kongshellerelvi er dels rutemark, dels grov ur. Fjell-

sidene er bratte på alle kanter. Ingen steder ble det funnet noe av arkeologisk interesse, men ferske reinspor ble observert rundt hele vannet (24/7).

Øyestølsvatn (+10,5)

Terrengbeskrivelse.

Øyestølsvatn ligger 964 m.o.h. nordligst i Stodmerrdalen og er det lavestliggende vann i hoveddalføret som blir berørt av reguleringen. Det er 1,1 km langt med hovedretning NNW-SSØ. Det er for det meste smalt - 60-70 m i nordligste del - men vider seg ut i syd til et 3-400 m bredt basseng. I syd mottar den elva fra Veslebotnvatn (se senere). Aurlandselvi renner ut helt i nord. Dalen er meget trang og dalsidene går bratt opp fra vannet. Langs vannet er det små flatere partier men terrenget er uryddig og knauset. Stien går langs østsiden av vannet. Vegetasjonen er frodig. I sydøst er det en stor moreneflate hvor det ligger en nedlagt støl - Øyestølen - som består av et par mursel. Bøen er 300 m lang og 150 m bred, overalt med frodig gressvoll. Tallrike prøvestikk over dette området var resultatløse. Den tufta som omtales i Aurland bygdesoge (s.34) kunne ikke finnes. Fig. 6.

Heller. Øyestølsvatn. På østsiden av vannet, like øst for stien, 320 m N for det vestligste sel på stølen og ca. 15 m over vannet ble det funnet en heller. Hellen ligger under en utoverhengende bergnabb og er ca. 15 m lang i NV-SØ-lig retning og gjennomsnittlig 2-3 m dyp. Takhøyden varierer meget. Sydligste 7-8 m av helleren har god takhøyde så en kan stå og dråpefallet ligger her ca. 4 m fra bunnen av helleren. Omtrent i dråpefallet ligger en ca. 1 m bred mur laget av flate brede blokker. Den er meget utrast. Muren går parallelt med hellerens bunn, men finnes bare utenfor den sydligste del av helleren. Gulvet innerst i denne delen av helleren er forsøkt jevnet ut med steinheller, men et par m fra bunnen skrår bakken nedover til muren. Toppen av muren rekker således ikke opp til gulvnivå innerst. Denne delen av helleren er også meget våt og det sildrer vann ut gjennom sprekker i fjellet. Prøvestikk her ga 5 cm saumøkk, deretter gulgrå våt sandjord.

De nordligste 7-8 m har lav takhøyde - 1-1,5 m - og er grunn. Største dybde var ca. 1,5 m. Her var det tørrere også. Lengst mot nord fantes en trang hule under fjellet med en plan 4-5 m²s grunnflate. Huleåpningen var meget trang og takhøyden inni hulen var fra 0,5-1 m. Ingen funn.

Veslebotnvatn (+14,5)

Terrengbeskrivelse.

Veslebotnvatn ligger i Stodmerrdalen like syd for Øyestølsvatn og 1000 m.o.h. Vannet er smalt - fra 100 til 200 m bredt - og 1,5 km langt, med hovedretning N-S. Elva fra syd gjør en stor sving før den går ut i vannet, og i svingen ligger en stor 250 x 250 ms moreneflate. I sydligste del av vannet er det tallrike lave småholmer, flere bukter og odder og godt om flater ved vannet, særlig på østsiden. Både på øst- og vestsiden stiger imidlertid lendet bratt tilfjells og det er flere bratte stup. I nord er også stredene brattere og jevnere. Helt i nord like ved utløpet av elva til Øyestølsvatn er det en større myr- og gressflate. Det er vått og fuktig de fleste steder.

Tufter. I og ved stien, ca. 600 m NV for Steinbergdalen TH og rett opp for moreneflaten syd i Veslebotnvatn ble observert to tufter. De lå på en frodig gresskledd terrasse i bratt bakkehell ca. 50 m over vannet.

Nr. 1 ligger like ved stien. Mål: 5 x 10 m. Veggene som var nedraste, var bygget av grove stein.

Nr. 2. Stien går gjennom denne. Tufta har tre synlige vegger. Veggsteinene stikker såvidt opp av bakken. Ingen prøvestikk ble tatt.

Heller. Øst for nordligste spiss av Veslebotnvatn er det et område med dels myr og dels gressbakke. Gjennom området kommer en liten bekk fra øst, og den gjør en sving før den renner ut i Veslebotnvatn.

50 m Ø for bekkeslyngningene sydligste del og ca. 10 m over vannet ligger en diger blokk i gressbakken sydøst for myrpartiet. Hellingen ligger på vestsiden av blokken. Grunnflaten er rektangulær med mål 3 x 2 m - største lengde langs blokken i retning N-S. Det er lagt opp to sidemurer, ca. 1 m brede, vinkelrett ut fra blokken

og av store stein som nå er rast nokså mye ut. Foran helleren ut mot elva går også en lav mur. Gulvet er delvis belagt med steinheller. Prøvestikk ga følgende: 5 cm saumøkk, 12 cm mørk jord med noen pinner i, gulgrå grus. Ingen funn. På østsiden av samme blokk mellom et par andre store blokker, er det en forsenkning i gressbakken. Forsenkningen har et areal på ca. 3 x 3 m. Her ble funnet kull over et område på ca. 4 m². Rett under torva ble også funnet en rusten spiker. Lagfølge: 3 cm gresstorv, 10 cm mørk jord med kull og stein, aur. Ellers er det flere store blokker i området. 50 m østenfor helleren går fjellet stupbratt til værs.

Steingjerder. Det ble på østsiden av vannet funnet steingjerder to steder. Det første lå 60 m NØ for nordligste holmen i vannet. Det lå i en bratt bakke mellom vannet og en stupbratt hammer. Gjerdet gikk rettvinklet inn fra vannet, var 35 m langt, 1 m bredt og møtte hammeren ca. 10 m over vannet. Det andre lå 250 m nord for det første. Det var 30 m langt og 1 m bredt. Det gikk i rett vinkel inn fra vannet og møtte hammeren 10 m over vannet.

Vestredalstjernene (+15)

Terrengbeskrivelse.

Vestredalstjernene ligger i Vestredalen syd for Stodmerrdalen og omtrent midtveis mellom Steinbergdalen Th og Geiteryggen Th. Vestredalen er bred og åpen i motsetning til Stodmerrdalen lenger nord. Vestredalstjernene består av to vann. Det sydligste (øvre) ligger 1133 m.o.h., det nordligste (nedre) 1131 m.o.h. De er atskilt ved et ganske kort elvestryk.

Nordre Vestredalstjern er ca. 1,6 km langt i retning N-S, og største bredde Ø-V er 600 m. Det blir ved et trangt sund delt i to avdelinger, et nordlig og smalt og et sydlig og bredt. Den sydligste del mottar fra vest Heimre Varga som kommer fra Svartavatn og danner et flere hundre meter bredt deltaområde. I øst renner Rossdøla ut. I likhet med Fremste Varga har Rossdøla to selvstendige innfallsoser. Ellers kommer det tallrike småbekker fra vest. Strendene er meget uregelmessige. Tallrike odder og tanger stikker ut i vannet, med bukter i mellom, og det er

overalt småholmer og skjær. Strandpartiene er brede flater, men hovedsakelig meget myrete. Her og der er det tørrere partier på en rygg eller en tange. I tilknytning til myrene er det hyppig store vierkratt. En bred tange fra øst skiller sydlige og nordlige Vestredalstjern. Tangen er kupert og med flere lune forsenkninger. Det ble daglig observert ferske reinspor rundt begge vatn. Det ble gjort tallrike prøvestikk ved Vestredalstjernene og det ble i alt funnet 6 steinalderboplasser, 2 tufter, 1 heller, 2 dyregraver og 1 bogastelle.

Nordre Vestredalstjern I. Ca. 100 m syd for utløpet fra Nordre Vestredalstjern stikker det en lav, 100 m bred odde ut i vannet fra vest. Syd og nord for odden er det en liten bukt. Odden er stort sett myrete, men sydlige del av den er tørr. Rundt odden går det fin grusstrand. Fig. 7.

120 m NV for oddens SØ-spiss og 15 m inn fra vika syd for odden ble det funnet en steinalderboplass et par m over vannet. Boplassen lå på en tørr og lav NØ-SV-gående rygg som var 30 m lang og 6 m bred. Ryggen var kledd med mose, lav og krekling, og grunnen er nokså steinet. Den var omgitt av myr unntatt mot vest. Stedet lå ganske godt i ly unntatt for nordavind.

Midt på ryggen over et område på ca. 10 m² fant en i tilfeldige prøvestikk avslag av kvarts og flint, og spredte kullbiter. Lagfølgen var: 4 cm mose og lav, 2-5 cm lys grå sand, brunlig grus.

Funnene lå i det grå laget. Alt i alt ble avdekket ca. 1,5 m². I stranden nedenfor boplassen ble funnet 2 kvartsittavslag.

Funn:

- a) lite bor av flint med skrapperretusj ved tverrenden, Lengde 1,9 cm, st.br. 1,1 cm.
- b) Flekke av flint, lengde 5,3 cm.
5 mikroflekker av flint. Lengde/bredde 4,5/1 cm, 3,1/1 cm, 2,1/0,6 cm, 1,9/0,8 cm og 1,5/0,6 cm.
- c) Avslag av gråhvit spettet kvartsitt, muligens retusjert ved en rett side, men materialets art gjør slagene meget vanskelige å se. St. lengde 4,3 cm.
- d) Firkantet stykke av hvit kvartsitt med en side med skrapperretusj, antakelig et fragment. Størrelse 1,7 x 1,5 cm.
- e) Avslag av flint og kvarts:
20 avslag av flint, det største er 3,7 cm langt. 40 splinter av flint. 16 avslag av kvartsitt, hvit og gråspettet. 12 splinter av kvartsitt.

Nordre Vestredalstjern II ligger på sørvestsiden av odden omtalt i første avsnitt under Nordre Vestredalstjern I. Videre ligger den 10 m fra vannet og 60 m SØ for boplass I. Oddens søndre del er lav og heller jevnt til alle sider. Den er tørr og kledd med reinlav og noe krekling. Det ble tatt hyppige prøvestikk og en fant meget spredt avslag av kvartsitt og flint over et område på ca. 50 m². Intet kull. Lokaliteten er utsatt for vær og vind. Lagfølgen i prøvestikkene var: 2-3 cm torv, 3-10 cm grått sandig/gruset lag, rød aur. Funnene lå i det grå lag. Fig. 7.

Funn:

- a) Fragmentarisk kniv, antakelig flekkekniv av hvit kvartsitt med rett egg og buet retusjert rygg. Lengde 2,6 cm, st.br. 1,2 cm.
- b) Uregelmessig skraper av lys kvartsitt med egg ved en smalside og det meste av en tilstøtende langside. Undersiden konkav med enkelte huggespor. St. lengde 5,7 cm.
- c) 2 avslag av flint
- 19 avslag av lys kvartsitt
- 5 splinter av kvartsitt.

Nordre Vestredalstjern III ligger 40 m NNV av det nordligste utløp av Rossdøla på østsiden av vannet, i sydenden av en myret terrasse, 4-5 m over vannet og 15-20 m fra vannet. Til tross for naboskapet med myra var lokaliteten ganske tørr. Området var delvis dekket av mose og lyng, delvis av tett kratt av dvergbjørk. Mot syd og vest gikk det bratt ned til vannet. Området hvor det ble gjort funn hadde en utstrekning på ca. 10 m i NNV-lig retning og 2 m i ØNØ-lig retning. Boplassen ble funnet ved prøvestikk. Lagfølgen var: 4 cm mose og lav, 3-4 cm lys grå sandig grus, rødbrun aur. Funnene var avslag av flint og kvarts og en flintflekke. De lå øverst i det grå laget sammen med noe kull.

Funn:

- a) Uregelmessig, nærmest trekantet mikrolitt av flint. Lett retusjert ved langsiden nedre del og mer uregelmessig tilhugning ved den hosliggende kortsiden. Vinkelen mellom dem er spiss. Lengde 1,8 cm, st.br. 0,7 cm.
- b) Redskap, antakelig fragmentarisk skiveskraper av hvit kvarts med en fint retusjert rett side. St.lengde 3,1 cm, st.br. 1,9 cm.

- c) Mikroflekk av flint, lengde 3,2 cm, st.br. 1 cm.
- d) 5 avslag av flint
 - 3 splinter av flint
 - 15 avslag av lys kvartsitt
 - 12 splinter av lys kvartsitt

Dyregrav, Nordre Vestredalstjern ligger 300 m S for Heimre Vargas hovedutløp i Nordre Vestredalstjern, 190 m SV for holme 1136 (reguleringskart). Den ligger ca. 40 m inn fra vannet og ca. 8 m over. Graven ligger i ganske bratt lende, og mellom graven og stranda er det røyset. Graven, som er godt bevart, er ca. 1,7 m lang og 0,6 m bred med lengderetning langs fjellsiden, d.v.s. Ø-V. I bunn av grava er det endel store stein. Største dyp er 1,4 m. En antydning til gjerde fra graven ca. 10 m i retning mot stranden.

Søndre Vestredalstjern er ca. 1 km langt NV-SØ og ca. 450 m bredt. Det mottar to store elveløp. Helt i syd kommer elva fra Geiteryggvann og Vasshellertjernene. I sydvest kommer den store Fremste Varga, fra Store Vargevatn. Fremste Varga deler seg i to 3-400 m øst for sydligste Vestredalstjern slik at det dannes to innfallsosser i vest. Vannet er grunt og stranden småbuktet. I vest og syd hever lendet seg bratt et stykke inn fra vannet. I øst stiger det langsommere og jevnere. Strandområdene er brede og flate, særlig i sydvest og nord. Her veksler svaberg med gressbakker, småpytter, myrer og vierkratt. Det er flere flate og tørre morenesletter. I sydøst er det bratt, tildels stup og det er bare en ganske smal - 8 til 10 m bred - passasje nede ved vannet. I øst og nordøst er det vekslende lende. Det er flere flate gressbakker ved vannet, ofte nokså små og atskilt av kratt og smårøyser. Ellers er det her nokså myret for det meste og det kommer tallrike småbekker fra bakkehellet mot øst. I nordøst stikker en bred tange ut i vannet, og like sydfor den var det en ca. 100 m lang og 20 m bred gresskledd terrasse et par m over vannet.

Søndre Vestredalstjern I

450 m ØSØ for Søndre Vestredalstjernes utløp, på østsiden av vannet ligger en ca. 100 m lang gressbevokst terrasse med hovedretning NV-SØ.

Den er flat og ligger et par m over vannet. Mellom terrassen og vannet går et svakt bakkehell ned til stranden. Terrassen er ca. 10 m bred og vestlige kant går parallelt med stranden i en avstand av 10 m. Omtrent en meter høyere og øst for denne ligger en ny terrasse parallelt med og nesten like lang som den førstnevnte. Øst for denne igjen ligger et lite myrsøkk hvorfra det går en liten bekk som renner ut i vannet i en liten vik like nord for disse slettene. Stranden er jevn og fin grusstrand. Terrassene består av morenemateriale. Tallrike prøvestikk på slettene ga funn av steinalderkarakter på nordligste del av den nederste terrassen. Funn ble her gjort nokså spredt over et område på ca. 50 m². Funnene var avslag av kvartsitt, og avslag, flekker og retusjerte fragmenter av flint. Lagfølgen i prøvestikkene var: 4 cm gresstorv, 4-5 cm mørk grått sand/gruslag, rød gruset aur. Funnene ble gjort i overgangen mellom torven og det grå laget. Det ble ikke funnet kull. Fig. 8.

Funn:

- a) Tverregget pilespiss av flint, eggen litt skjev, sidekantene, hvorav bare en er retusjert, er meget svakt konvergerende. Lengde 1,7 cm, st.br. 0,8 cm.
- b) Smal, noe asymmetrisk høyrygget flekke av flint. Den ene sidekanten har tydelig bruksretusj, hosliggende sideflate (den smaleste) og rygglinje har grov tilhugning. Den andre sidekanten har meget fin retusj ved undersidens midtre del. Kan være avspaltning av større redskap. Lengde 6,7 cm, st.br. 1,15 cm, st. høyde 0,9 cm.
- c) 1 hel og 1 fragmentarisk mikroflekk av flint. Den hele er 5,8 cm lang, st.br. 1,6 cm. Fragmentets lengde 1,6 cm. Mikroflekk, lengde 1,5 cm.
- d) 14 avslag av flint 27 splinter av flint
12 avslag av lys kvartsitt 17 splinter av lys kvartsitt.

Søndre Vestredalstjern II ligger på en liten tuet slette 5 m fra vannet og ca. 150 m SØ for Søndre Vestredalstjern I. En liten bekk renner over sletten like syd for boplassen. Sletten ligger i bunnen av en ikke særlig markert bukt, i en forsenkning

i terrenget og således ganske godt i ly. På grunnlag av prøvestikk ble boplassens utstrekning anslått til ca. 25 m². Det ble funnet kull og avslag av flint og kvartsitt. Funn og kull fulgtes ad. Lagfølgen i prøvestikkene var: 15 cm torv og torvjord, 4 cm grå sand/grus, rødbrun aur. Kullene og funnene lå øverst i det grå laget og på overgangen til torvjorda. Stranden ved boplassen er jevn grusstrand. Bak boplassen i lia mot Ø er det en del bratte klippefremspring.

Funn:

- a) Skiveskraper av mørk grå flint med lett utbuet skraperegg på 3 sider. Cortex på endel av oversiden. Lengde 3 cm, bredde 2 cm.
- b) Tangen og nedre del av bladet av en flekkepil av flint. Tangen defekt. Egglinjene uretusjerte. Lengde 2 cm, st.bredde 1,3 cm.
- c) 2 mikroflekker av flint og 2 av kvartsitt. Lengde/bredde 3/1 cm, 2,5/0,75 cm, 3,2/0,9 cm, 2,4/1,1 cm (fragm.)
- d) 6 avslag av flint
64 avslag av kvartsitt, lys grålig med tydelig lagdeling
28 splinter av kvartsitt

Søndre Vestredalstjern III ligger 50 m SØ for Søndre Vestredalstjern II på en ca. 10 m lang og et par meter bred slette, 5 m fra og ca. 2 m over vannet. Sletten skråner ned mot vannet og er bevokst med lyng og gress. Stranden er jevn grusstrand. Boplassen ble lokalisert ved prøvestikk. En fant spor av kull over et område på 1-2 m² og i et stikk et par små flintavslag. Lagfølgen i prøvestikkene var: 3 cm torv, 4 cm grå grus/sand, brun grov aur. Funnene og kullet lå øverst i det grå laget like under torva. Det er vanskelig å angi noen utstrekning på boplassen p.g.a. funnenes sparsomhet. Boplassen lå ellers åpent til. Øst for den var en liten bergnabb.

Funn:

- 1 flintavslag
- 1 kvartsittavslag (usikkert)
- 3 splinter av kvartsitt.

Tuft I Søndre Vestredalstjern. Tufta ligger omtrent midt på tangen som stikker ut fra øst og skiller Nordre og Søndre Vestredalstjern. Den ligger 100 m NV for dyregravene ved roten av tangen (Se Irmelin Martens, 1965: Innberetning om arkeologisk befaring ved Aurlandsvassdraget i tiden 7/8 til 11/8 1965, s. 4: Dyregraven ved øvre Vestredalstjern). Den ligger ved foten av en liten kolle og ca. 8 m over vannet. Terrenget omkring er smårøysset, myret og med små pytter. Stedet ligger meget lunt til og er særlig godt beskyttet mot nordavind. Tufta er bygget inntil en bratt skrent på SØ-siden av kollen og består av tre oppbygde steinvegger, idet skrenten utgjør den fjerde. Lengdeveggene går i retning mot SØ rett ut fra skrenten og har en lengde på 3,5 m (indre mål). Tverrveggen i SØ er ca. 2,5 m lang (i.m). Inngangen ser ut til å ha vært i det østre hjørnet av tufta. Veggene er godt bevart og bygget av flate blokker som er fra 0,5 til 1 m brede og ca. 0,5 m høye. De er noe utflytende på tuftas utside. Det ble tatt et prøvestikk midt i tufta. Lagfølgen var: 4 cm gresstorv, 7 cm rødbrun jord, 2 cm kull - tildels store biter, 6 cm brunlig fint sandig jord, 4 cm lysgrå fint sandig jord, aur. Like over kullet ble funnet en bit av jern. I kullet var dessuten brent bein.

Tuft II Søndre Vestredalstjern ligger i en forsenkning som vender mot NØ på en tange rett syd for Fremste Vargas sydligste utløp. Der ligger 1,5 m over elva og ca. 4,5 m fra. Forsenkningen går videre ut til elva. Tufta er rektangulær og veggene for en stor del innraste. Veggene går i retning SSV-NNØ og VNV-ØSØ. Indre mål 2,2 x 2,8 m. Vegghøyden er fra 0 til 0,5 m. Inngangen er mot elva i NØ. Ingen funn, heller ikke kull. Mye stein var rast inn så det var vanskelig å ta prøvestikk.

Heller Søndre Vestredalstjern ligger i sydøstre ende av tjernet, 90 m rett N for trigonometrisk punkt 1166,941, ca. 10 m over vannet og under en bratt, høy, utoverhengende, N-S-gående berghammer. Hellingen er ca. 8 m lang langs fjellet i retning N-S og delt i to avsnitt.

- 1) De nordligste 4 m har stor oppbygget mur og relativt god takhøyde (ca. 2 m). Muren er ca. 1 m høy på innsiden og ca.

2 m på utsiden. Muren er pent lagt opp i øverste del, men virker mer som en røys i nedre. Øvre murnivå var ujevnt. Avstanden fra innerveggen til muren er 4 m på det største, men innerveggen er meget uregelmessig. Gulvet er ujevnt og mange stein stakk dels opp, lå dels løst på bakken. Inngangen vender mot vannet mot vest og ligger ca. 1 m fra hellergulvets nordligste ende.

- 2) De sydligste 4 m av helleren er et trangt rom under hammeren med meget lav takhøyde (ca. 1 m) og med gulvnivå noe lavere enn nordlige del. Åpningen til N-delen er trang og ligger like innenfor muren. Denne delen av helleren er usynlig utenfra da det er bygget mur fra bakken helt opp til hammeren. Gulvflaten måler 2 m Ø-V og 2,5 m N-S. Gulvet er plant og ryddig. Gulvet i nordlige del besto av 30 cm tykt svart, sterkt kullholdig kulturlag oppå lysbrun grus (sannsynligvis steril bunn). I kulturlaget ble funnet avslag av flint og kvarts, brent og skåret bein og massevis av knokler (ribber, hvirvler m.m). I sydlige del var det et par cm med løs jord inneholdende noe kull oppå gruslaget. Det ble her funnet en liten bit av flint og to kvartsbiter, derav antakelig en bøsseflint.

Dyregrav Søndre Vestredalstjern ligger 50 m NØ for utløpet av elva fra Vasshellervatn på et trangt strandparti mellom en bratt fjellskråning og vannet. Passasjen er ca. 10 m bred og graven ligger på en flate ved foten av bergskråningen. Mellom grava og vannet ligger en bred steinrøys. Graven er rektangulær og 1,9 m lang med lengdeakse parallelt med stranden. Dybden er ca. 1 m og bredden i bunnen er ca. 1 m. I nivå med bakken omkring er den 1,4 m bred. Veggene nærmest vannet heller en del utover, men veggene er ellers meget godt bevarte. Nede i grava ligger en diger stein, ellers er intet fylt nedi. Fig. 9.

Bogastelle Søndre Vestredalstjern ligger 100 m SV for utløpet av elva fra Vasshellervatn. I en bratt skråning 20 m fra vannet ligger en stor steinblokk, på sydvestsiden av den er det bygget en skrå mur fra bakken og opp til blokken. Øverst i muren er det en liten åpning mot SV. Rommet mellom muren og blokken er trangt og har inngang mot N. På sydsiden av blokken

mellom denne og bakkeskråningen er bygget et liknende trangt rom, men muren er for det meste rast ned.

Veitraseen Geitryggen - Sveingardsbotn.

Denne strekningen ble gått over i detalj. Veitraseen følger stort sett stien mellom samme steder. På strekningen ble følgende funnet: 2 hellere, 1 tuft og 4 kullmiler. Flere steder krysset veistikkingen steingjerder. Lokalitetene ordnes i det følgende i den rekkefølge de ligger fra Sveingardsbotn og vestover.

Sveingardsbotn omtales ikke i Reinton: Folk og fortid i Hol, blant de steder hvor det har vært fast bosetning i 17-1800-årene. Derimot har det periodevis vært fastboende i Urdevassbotn i dette tidsrom. (Reinton Bind I, s. 213 og II s. 132.).

Tuft Sveingardsbotn. 80 m VNV for snuplassen ved enden av veien østfra til Sveingardsbotn ligger en tuft i noe skrånende bakke. Den er rektangulær med indre mål 6 x 4,5 m. Lengderetning N-S. Veggene er 0,75 m brede og ca. 1 m høye unntatt østveggen som er 1,75 m høy. Veggene er lagt fint opp av store blokker og bare delvis innraste. Einerbusker har enkelte steder begynt å vokse inn i veggene. Tufta er tydelig av moderne dato. Det ble ved prøvestikk midt i tufta funnet en spiker. Rett vest for tufta går en liten bekk. 7-8 m ovenfor tufta er bekken demt opp og det er laget en liten renne i bakken ned til tufta fra N. (Innlagt vann ?). Alt dette var tørrlagt sommeren 1966.

Steingjerder. 450 m vest for Sveingardsbotn går en klopp over elva fra Urvassfjorden. Like nord for kloppen ligger en del steingjerder omkring innmark i tilknytning til de første hus vest for Sveingardsbotn. Sydligste del av disse steingjerder skjæres av veistikkingen.

Kullmiler ved Urvassfjordens nordre bredd.

Mile I Urvassfjorden ligger 250 m VSV/V for kulle 1019 på nord-

siden av Urvassfjorden (høydeangivelse etter reguleringskart), 40 m fra vannet og 5 m over vannet. 20 m lenger vest går en liten bekk ned mot vannet. Mila ligger akkurat der veistikkingen krysser stien. Den er sirkelrund 2 m i diameter og 60 cm dyp. Kull ble funnet 35 cm under gresstorvens overflate og under et 30 cm tykt lag av brun grusjord.

Mile (?) II Urvassfjorden ligger 30 m fra og 4 m over vannet, 15 m syd for stien og 50 m vest for bekken omtalt ovenfor. Mila som har uregelmessig rundaktig form er ca. 2,5 m i diameter og 40 cm dyp og ligger i tørr svakt hellende gressbakke. Lagfølge 3 cm gresstorv, 10 cm gulbrun sandet jord, 20 cm mørk brun fet kullholdig jord (små kullbiter), 20 cm mørk brun fet kullblandet jord med stein (større kullbiter), gulbrun aur.

Det Ø-V-gående steingjerdet syd for stien vest for mile II blir berørt av eventuell vei.

Mile III Urvassfjorden ligger ved omtalte steingjerde der dette gjør en sving mot NV, rett ved stien av 100 m SSV av stølshusene oppe i lia. Like vest for mila går en liten bekk. Avstanden til vannet er ca. 40 m. Mila er sirkelrund med diameter 2 m og 60 cm dyp.

Steingjerder på Vestre Vierbotnvatns nordre bredd. Disse går i en bue fra vannet, litt opp i lia og ned igjen omtrent midt på vannets nordre bredd. Nordligste Ø-V-gående del av steingjerdet berøres av veistikkingen.

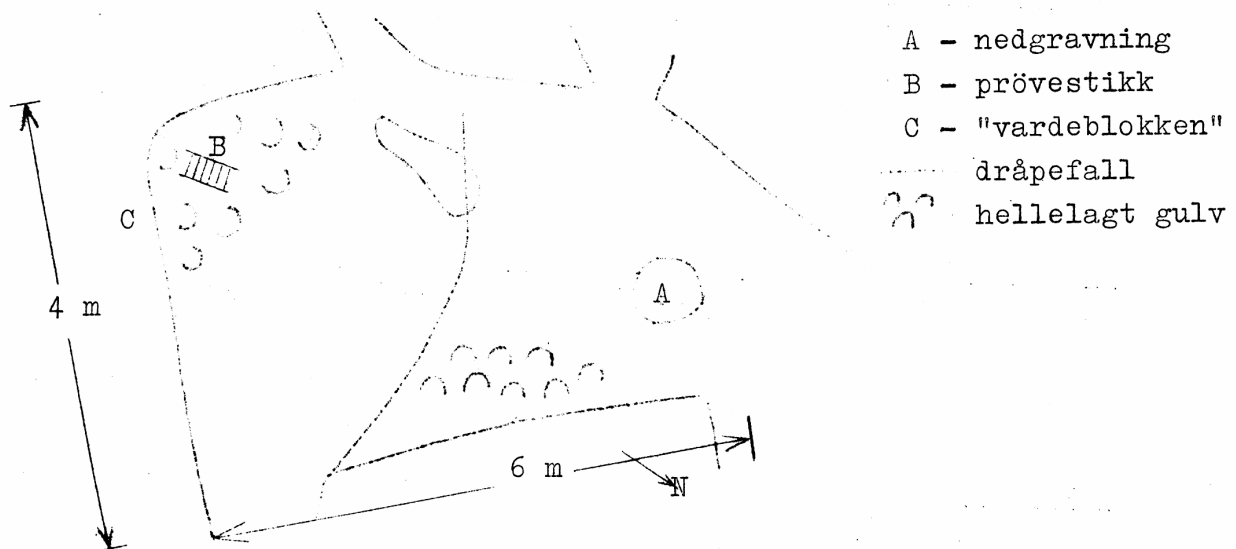
Mile, Vestre Vierbotnvatn. 300 m vest for ovennevnte steingjerde, 10 m over vannet og like ved stien ligger en mile. Mila ligger på en liten gressbakke like nord for en kolle. 50 m lenger vest går en liten bekk ned til vannet. Mila er rund, 1,1 m i diameter og 30 cm dyp. Mye stein gjorde graving vanskelig.

Steingjerder vest for Vestre Vierbotnvatn. Vest for vannet er det store gressbevokste morenesletter som gjennomskjæres av to store elveløp. Over sletten i retning VSV-ØNØ nærmest vestligste elveløp går et lavt steingjerde som krysses av veistikkingen.

Kittilsbuhellerne ligger i dalen som går sydvestover fra Vestre Vierbotnvatn, ca. 1150 m SV av sydvestre bukt av dette vatnet

og ca. 1150 m.o.h. Stien til Geiteryggen passerer syd for hellerne. Området er meget røyset, og digre blokker som sees på lang avstand utmerker stedet. Mot NV stiger lendet bratt og ender i bratte stup høyt oppe. Elva går stri i dalbunnen og like vest for elva ligger en ca. 100 m lang pytt. Stien går mellom elva og pytten. Lenger mot SV gjør dalen en sving mot NV. Vest for denne del av dalen ligger Kittilsbunosi 1404 m.o.h. Fig. 10.

Kittilsbuheller I kalles bare Kittilsbu av folkene på Geiteryggen Th. Den ligger på nordsiden av en diger blokk som ligger 10 m nord for veistikkingen og 100 m NV for vestligste punkt i ovennevnte lille pytt på stien. Blokken er markert med en toppvarde, og den er synlig på lang avstand. Den ligger i et område med digre blokker og det er høyst sannsynlig at den vil ødelegges om veien legges etter den oppstukne trase. Nordsiden av blokken er svakt utoverhengende, ca. 8 m høy, ved bakken er den buet med konkavsidan mot N. Nord for denne blokken ligger en annen 3 m høy blokk og vest for denne et par mindre. Mellom disse steinene avgrensnes et flatt og jevnt gulv, delvis belagt med steinheller og med flatemål ca. 25 m² (6 m NV-SØ og 4 m SV-NØ). Det fins ingen murer av noe slag og det er inngang til rommet mellom blokkene fra Ø, V og N. Gulvet er tørt og for en stor del dekket av et tynt lag saumøkk, ellers gressbevokst. I NV-ligste kant av gulvflaten lå en rund nedgravning ca. 0,5 m i diameter. I denne ble funnet kull og stein. Fig. 11.

Et rektangulært prøvestikk 1,1 m langt (NNV-SSØ) og 45 cm bredt ble lagt innerst ved hovedblokkens buete basis (i buens sydligste punkt) og ca. 40 cm fra veggen. Helt ned til 60 cm under overflaten var det mørk, fet, sterkt kullholdig kulturjord. 7 cm under overflaten ble funnet en pil av jern, ved 25 cm basis av en retusjert kvartsittpil med tvert avskåret basis. Herfra og nedover fant en store mengder kvartsittavslag, et par flintavslag og bein (flere bar merker etter tilskjæring) og tenner (rein). En kom ved ca. 50 cms dyp ned på store stein som vanskeliggjorde gravning lengre ned enn til 60 cms dyp mellom steinene, men det er intet som tyder på at steril bunn på noen måte ble nådd.

Funn:

a) Fragmenter av 3 flathugne pilespisser:

1. Av lys grønnlig kvartsitt med parallelle sidekanter og rett basis. Veltildannet. Lengde 2,9 cm, bredde 1,5 cm.

2. Basisfragment av hvit opak kvartsitt med innbuet basis. Har vært kort og bred i forhold til lengden, største nåv. lengde = bredde ved basis 1,4 cm.

3. Usikkert oddfragment av hvit kvartsitt. Tynt stykke med fin tosidig kantretusj. Lengde og st. bredde 1,1 cm.

b) Emne til flathuggen pilespiss av lys grønnlig kvartsitt. Undersiden flat. Lengde 5,4 cm, st.br. 2,9 cm, tykkelse 1,3 cm.

c) Nærmest trapesformet redskap av hvit kvartsitt, laget av en skive. Den lengste av langsidene og den ene kortsiden, som er svakt konveks, har kantretusj på undersiden, den andre langsidene har steil retusj på oversiden. Den fjerde siden uretusjert. Lengde 8,5 cm, st.br. 4,1 cm.

d) Tykt ovalt avslag med bruksspor langs endel av kanten. Lengde 5,7 cm, st.br. 3 cm, tykkelse 1,6 cm.

e) 4 retusjerte avslag:

Stykke av hvit opak kvarts med 2 brede spalteflater som møtes i en ujevn egg. Den tredje siden er en bred rygg. Ytterst ved eggen er det ved få konkave slag dannet en tykk spiss. Lengde 7,2 cm, st.br. 3,2 cm.

Skive av grønn kvartsitt med litt retusj ved en rett kortside. St.lengde 3,9 cm.

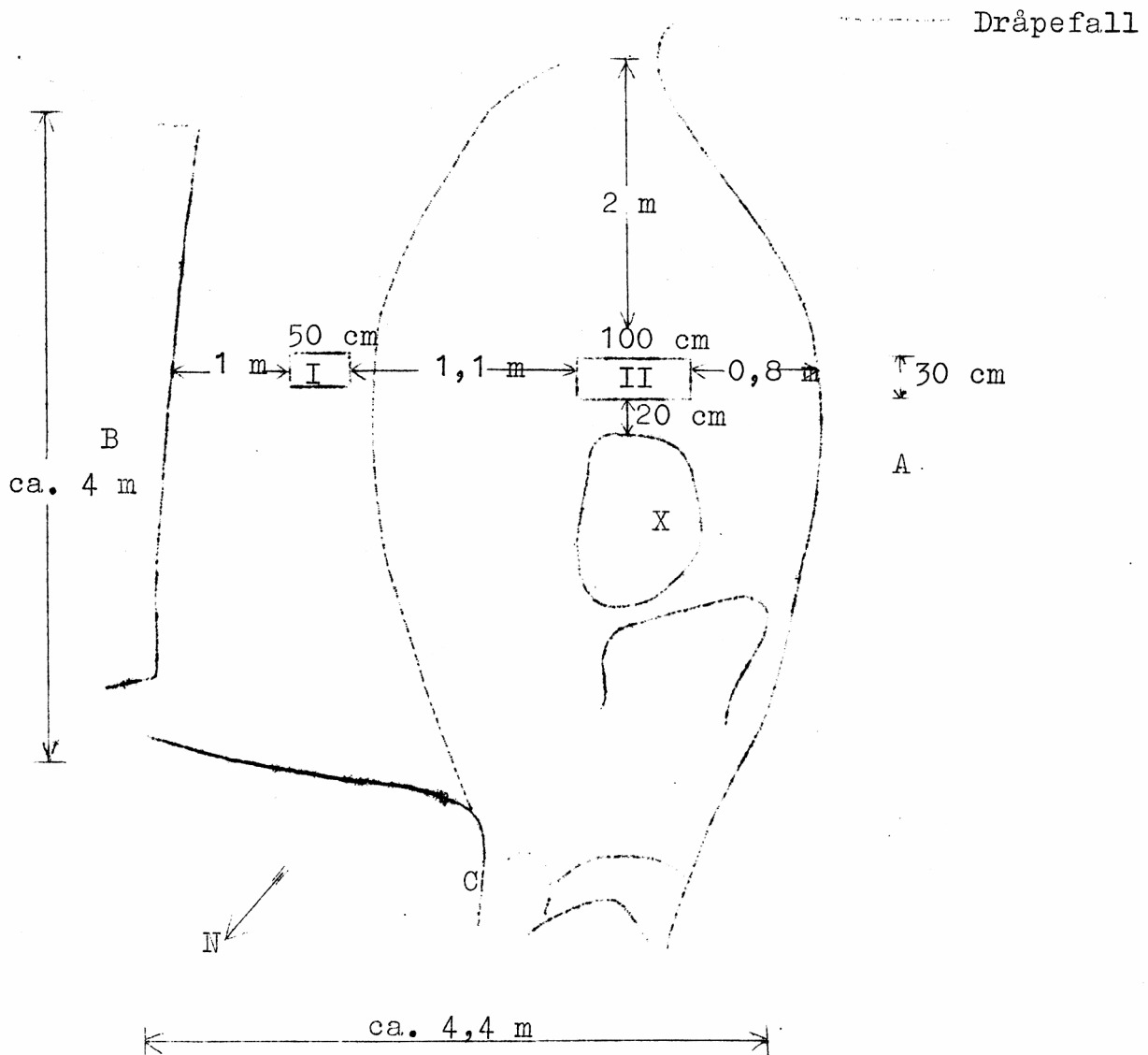
Smalt stykke av hvit opak kvartsitt med retusj ved en langside. Antakelig et fragment. Lengde 3,5 cm.

Lite flintstykk med knusespor langs en kant, muligens del av ild- eller bøsseflint. St.lengde 1,6 cm.

- f) Tykk skive av mørk grønn kvartsitt, den ene siden er blokkens naturlige overflate. Uregelmessig grov kanthugning, kan være emne til redskap. St.lengde 6,5 cm.
- g) Rundkjerne av mørk grønn kvartsitt. St.lengde 5,8 cm.
- h) 3 mikroflekker av kvartsitt. Lengde/bredde 2,1/0,8 cm. og 1,6/0,9 cm (fragment), 1,8/1,1 cm (fragment).
- i) 2 avslag av flint
160 avslag av kvartsitt
- k) Pilespiss av jern med smalt lansettformet blad med spiss-ovalt tverrsnitt, og med flat tange. Odden defekt og overflaten endel forrustet. Lengde 10,3 cm, derav bladet ca. 6,8 cm. Bladets st.bredde 1,15 cm.
- l) 1 spiker og 1 krampe av jern. Lengde 3,9 cm og 4,9 cm.
- m) Bennål med rundt tverrsnitt, lett buet etter lengderetningen og avsmalnende mot en ende. Avbrudt i den andre enden. Lengde 5,15 cm.
- n) Stykke av dyretann og endel beinstykker.

Kittilsbuheller II Denne helleren ligger 70-80 m VNV for vestligste bukt i før omtalte pytt ved stien og 30 m syd for Kittilsbuheller I. Den ligger i det samme blokkområdet og veistikkingen går rett gjennom helleren. Helleren ligger under en svær blokk A som er utoverhengende mot NØ. Blokken er 7 m lang i retning NV-SØ og svakt buet ved grunnen med konkavsidens mot NØ. Den lutende veggen er ca. 3,5 m høy. Ca. 4 m fra grunnen av blokk A ved bakken ligger en annen blokk B som er noe kortere men som har samme lengderetning som A. Den siden av blokk B som danner hellerens NØ-stre grense er vertikal og ca. 2 m høy. Mellom blokk A og blokk B er det en ca. 20 m² stor flate som skråner noe mot SØ. Dråpefallet går ca. 2,5 m fra basis av blokk A. Mot NV og N avgrenses helleren av et par små og en stor blokk C. Hellerens åpning er mot SØ og ca. 2 m bred. Det er ingen murer noe sted. Under den lutende blokken innenfor dråpefallet er grunnen dekket av flate steinheller, ellers er hellergulvet bevokst med tyrihjelmsgress og mose. Fig. 12.

Midt på det tørre feltet under A ligger en stein (x) ca. 75 cm fra A's basis.

Det ble tatt to prøvestikk. Prøvestikk I som lå utenfor dråpefallet, var på 50 x 30 cm og lå 1 m fra blokk B, prøvestikk II var på 100 x 30 cm og lå ca. 1 m fra blokk A, altså innenfor dråpefallet. Begge lå ca. 2 m fra helleråpningen. Lagfølge i prøvestikk I: 3 cm gresstorv, 40 cm kulturlag med mye stein og kull, gulbrun grus, sannsynligvis steril bunn. I kulturlaget var kullbitene tildels meget store og det fantes også stykker av halvbrente stokker. Dette prøvestikket ligger utenfor dråpefallet og muligens har det ligget et slags tak, som har vært støttet av stokker fra bakken, på tvers over blokk A

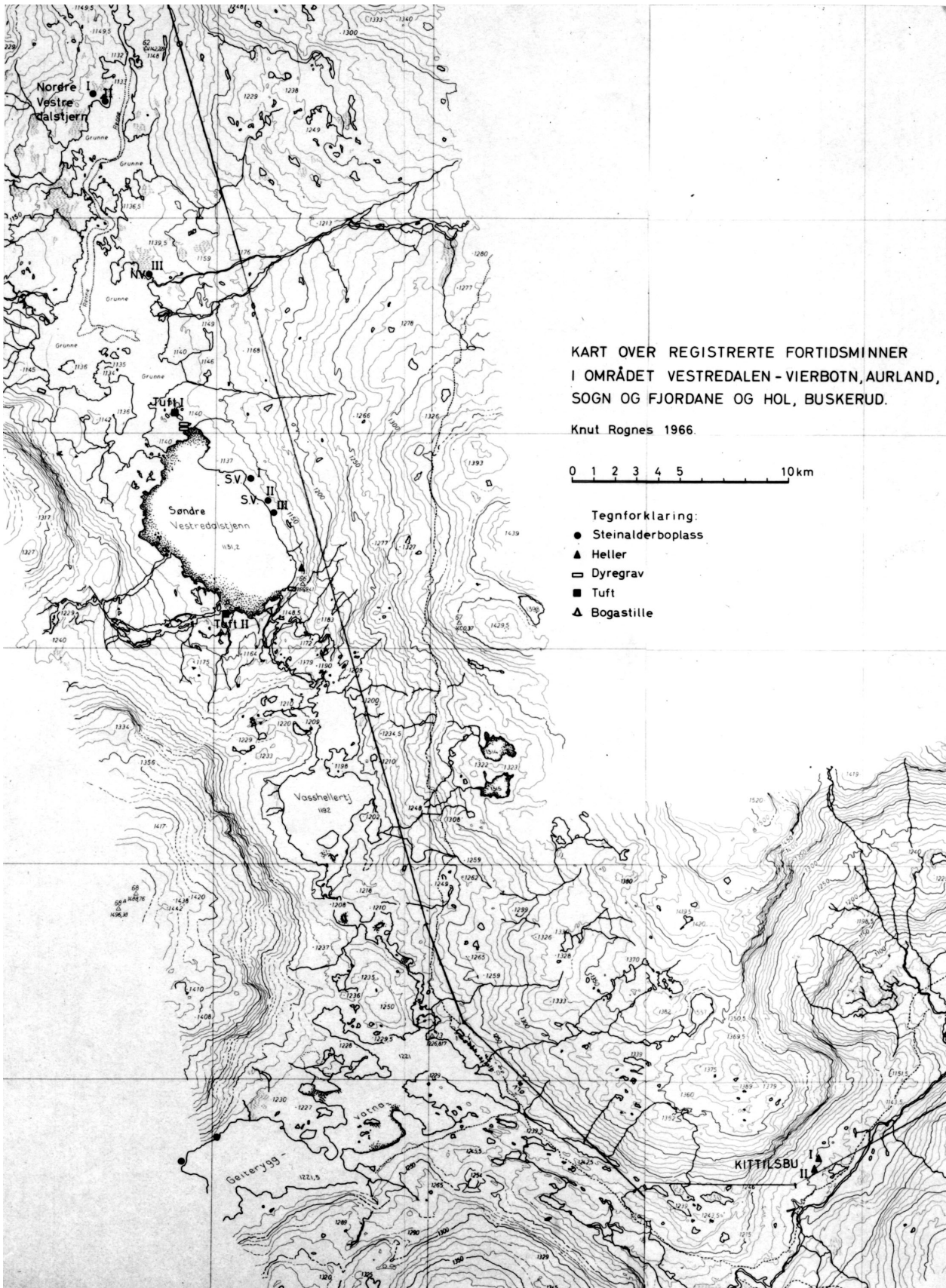
og B.

Lagfølge i prøvestikk II: 5 cm overflategrus med flint- og kvartsittavslag, 20 cm svart kullholdig jord med tallrike kvartsittavslag, 15 cm noe lysere lag som var mer sandholdig og mindre kullholdig, også med funn, gulbrun grus - antagelig steril. Det må nevnes at det er flere gode hellere i blokkmarkområdet. Således ble det i en ganske liten heller funnet kvartsittavslag mellom grus og stein i overflaten. Denne heller lå mellom Kittilsbuheller I og II.

Funn:

- a) Uregelmessig trekantet stykke av hvit kvartsitt med dårlige spalteeegenskaper. Tilhugning på begge sider, antakelig uferdig bladformet pilespiss. Lengde 4,5 cm, st.bredde 2,4 cm.
- b) 2 små, tynne skiver av lys kvartsitt med fin retusj langs en sidekant, den ene litt utbuet, den andre nærmest rett. St.lengde 1,9 og 1,6 cm.
- c) Uregelmessig ildflint. Overflaten har vært utsatt for ild. St.lengde 3,8 cm, st.br. 2,6 cm.
- d) 4 flintavslag
105 avslag av lys og grønnlig kvartsitt
6 splinter av kvartsitt
- e) Geværkule av bly, diam. 1,3 cm.
- f) Munnstykke til krittpipe, lengde 2,2 cm.
- g) Jernten, litt bøyd i den smaleste enden. Kordelengde 7,7 cm.
- h) 4 små beinstykker
- i) Noen trekullstykker, treet er delvis bare halvbrent.

Ved sammenlikning med fotografi i Reinton: Folk og fortid i Hol, bind I s. 351, er det antakelig denne helleren som er Kitilson-bui, hvor den fredløse Kitilson bodde, antakelig på 1700-tallet. Reinton hevder også at det opprinnelige navnet er Kitilsonbui, ikke Kittilsbu. Samtidig skal det ha bodd en annen fredløs, kalt Kariguten, i Bakkahelleren.

Digitalisert av Steinar Botten

Oktober 2009